

ELSZIGETELT IDŐ

Jevgenyij Vodolazkin: A Sziget krónikája

A *Laurosz* és a *Brisbane* című regények szerzőjeként nálunk is ismert és elismert Jevgenyij Vodolazkinnak a Helikon Kiadó jóvoltából nemrégiben magyarul is napvilágot látott a legújabb kötete, *A Sziget krónikája*. A történész végzettségű, középkorász írónak nem véletlenül említettem az előző két alkotását. Legújabb regényében ugyanis folytatja, pontosabban: bővíti, egyben új megvilágításba helyezi azt az őt leginkább foglalkoztató elvet, amely az előző két műve szüzséjét is meghatározta. Ez pedig nem más, mint az idő illuzórikus mivolta. Ezen természetesen nem a fizikailag mérhető időt, hanem annak metafizikai vetületét kell érteni, amelyben a múlt, a jelen és a jövő is sajátos feltételhez kötött, csakis az örökkévaló felől értelmezhető az ember számára.

Ebben az összefüggésben Vodolazkin arra a tradícióra épít, amely szerint az idő nem más, mint folyam, amely az örökkévalóval azonosítható szigetet fogja körbe. Erről a szigetről az idő minden egyes pillanata érzékelhető, illetve innen, a szigetről az idő minden egyes pillanatába be lehet lépni. Vagyis az idő minden egyes mozzanata csupán az örökkévaló kivetülése. Ebből a megközelítésből vált fontossá a *Laurosz* című kötet prófétájának, a szentéletű Arszenyijnek a képessége: egyedül neki volt lehetősége az idő folyásából az örökkévaló szigetére átlépni, és innen szemlélni a múltat és a jövőt. A *Brisbane*-ben pedig az illuzórikus időről szóló elmélkedés szélesebb értelmet nyert: arról szólt, hogy a legfőbb illúziónk a jövővel kapcsolatos. A reális csak és kizárólag a jelen, csak a jelenünknek van köze az örökkévalóhoz, így a jelenben kell élnünk, és nem a fényes jövőről kell ábrándoznunk, vagy nem a sötét jövőtől kell félnünk. Ahogyan nem a dicső múlt iránti nosztalgia, és nem is a sötét múlt iránt érzett gyűlölet kell vezérelje a mindennapjainkat.

A Sziget krónikája tovább mélyíti az idő és az örökkévaló összefüggését: azt a kérdést boncolgatja, hogy ha az idő érzékelése feltételes, és az örökkévalóhoz kötött, vagyis kizárólag utóbbi a lényeges, akkor miért is létezik az idő? Nem az idő úgy általában, hanem az idő maga konkrét valójában: miért van az, hogy az emberi történelmet Krisztus eljövételétől a Végítéletig számítjuk? Miért van évszázadokra, sőt, évezredekre szükség? Isten miért húzza-halasztja a történelmet, miért halogatja Krisztus újbóli eljövételét vagy a történelem végét? Az, hogy Vodolazkin erre a kérdésre igyekszik választ adni legújabb regényében, már a műve eredeti, orosz címe, *A Sziget igazolása* is tükrözi.

Ezen a ponton egészen egyszerűen nem tekinthetek el attól a kérdéstől, hogy a fordítónak, a szöveget kiválóan visszacodó Pálfalvi Lajosnak vajon miért *A Sziget krónikája* cím-

Fordította Pálfalvi Lajos
Helikon Kiadó
Budapest, 2025
408 oldal, 5999 Ft

re esett a választása, és vajon a magyar kiadó miért hagyta jóvá az eredeti cím megváltoztatását. Miközben szeretném leszögezni, hogy véleményem szerint ez a megoldás sem elhibázott, mert érdekesen és sajátosan egészíti ki az eredeti címet, viszont nem pótolja azt, amit az orosz cím önmagában sugall.

Az örökkévaló fogalma felől szemlélve ugyanis az a Sziget, amely Vodolazkin szüzséjének helyszínéül szolgál, metaforikusan szinten épp az időnek, azaz az emberiség elmúlt két évezredének lehetne az igazolása. Annak lehetne a bizonyítéka, hogy van létjogosultsága az ez idő alatt történeteknek. A fordító és a kiadó azonban a maga részéről mintha a kötet magyar címével inkább a szerző választotta műfaji keretre koncentrált volna. Mert valóban krónika formájában – de igen sajátos krónika formájában – tárja elénk Vodolazkin a középkori történepektől, az itt lakók keresztény hitre térésétől egészen napjainkig ennek a Szigetnek a történetét. Egymást – kihalásos alapon – váltó szerzetesek jegyzik a krónikát, ám a lejegyzendőket egy próféta, Szent Agafon sugallja nekik, mégpedig azért, mert „a prófécia az idő legyőzését állítja szembe az idő rendezettségével” (15.). És éppen az idő profetikus legyőzésének szándéka miatt ezt a sajátos krónikaíráson alapuló műfaji keretet nem szétfeszíti, sokkal inkább kiegészíti még két szál: a krónikát a Sziget fejedelmi párja, az idő legyőzésének prototípusaként is felfogható, többszáz évig élő Kszenyija és Parfenyij olvassa, és egyben – naplószerű bejegyzéseivel – kommentálja, hogy azután ezek a mai divatos szóval élve „kommentek” szinte észrevétlenül menjenek át az arról a filmről szóló filozofálgatásba, amelyet egy francia rendező, Jean-Marie Leclair a fejedelmi pár gyermekkoráról igyekszik forgatni. A film műfaja: biopic, amely „két szó egyesítése, a biograficálé és a picturé” (179.).

A keret, e sajátos krónika tehát nagyon lényeges, de, ismétlem, nem arra a kérdésre fókuszál, hogy mi az, vagy van-e egyáltalán olyasmi, ami igazolni képes ennek a Szigetnek – metaforikusan az időnek, a történelem kétezer évének – a létjogosultságát. Vajon azok a nagyhatalmi, politikai törekvések ezek, amelyeket végigkísérhetünk *A Sziget krónikáját* olvasva? S amelyeket a maga háromszáznegyvennyolc évével, tehát az örök élet felé közelítve, és egymás iránt örök szerelmet táplálva a fejedelmi pár is végigkövet, hol a Sziget uralkodó párjaként, hol a történelmi viszontagságoknak áldozatul esett páriákként? Olyan korszakokat is megélve és túlélve, amikor nemcsak a Sziget palotájából, de még a Sziget területéről is száműzik őket. Vagy esetleg a tudományos-technikai fejlődés az igazolás alapja? A villamos, a mozdony megjelenése? Vagy a kulturális vívmányok, mint a például a Sziget könyvtárának megnyitása?

Vodolazkin lenyűgöző krónikáját olvasva arra a következtetésre juthatunk, hogy bizony a fent felsoroltak közül egyik sem. Olyannyira nem, hogy a szüzsé előrehaladtával ezek sokkal inkább kerékkötőivé válnak a Sziget létjogosultsága igazolásának. Mégpedig azért, mert – ironikus fénytörésbe helyezve, tragikomikus anekdoták formájában – a Sziget krónikája nem más, mint az emberiség véres történelmének „kicsinyített mása”. Ráadásul úgy, hogy az itt felvázolt és a történelem menetéből elmesélendőnek ítélt eseményeket – mintegy „sorvezetőként” – egyfajta állandó csatározás keretezi a terület déli és északi része között. Ez a csatározás pedig nemcsak, hogy az embert állandóan harcra kész és a másik ellen forduló lényként ábrázolja („itt nem valami külső dolog a háború akarása, ez minden ember szívében született”, 36.), hanem az északi uralkodók harcmódorát, a minél nagyobb terület elfoglalásának vágyát láttatva az aktuális geopolitikai helyzet, azaz az orosz–ukrán háború (egyelőre) meg- és beszüntethetetlen jellegét is érzékelteti. „A legfelségesebb Konsztantyin fejedelem kezdte a háborút. Uralmának negyvenedik évében elindította seregét a Sziget déli része felé, de ezt nem nevezte háborúnak, mert az egész Szigetet a saját birtokának tartotta” (34.).

S miközben egymást váltják a dél felett is uralkodni vágyó északi vezetők, Vodolazkin – a történelemből szintén jól felismerhető módon – eljuttatja a befogadót egészen az 1917-

es orosz forradalomig – pontosabban, itt: a „Nagy Szigeti Forradalomig” (284.), amely előtt – ugyanúgy, mint az orosz történelemben a cári rendszer „leváltása” előtt – jó néhány merényletet elkövettek az uralkodó, illetve a családja ellen. Mindezt itt a cárt és cárnét szimbolizáló Kszenyijának és Parfenyijnek kell elviselnie: „Kilenc merényletet szerveztek az uralkodópár ellen. Bombákat dobtak és helyeztek el, de időnként rájuk is lőttek közelről és távolról is” (158.), s ugyanúgy, ahogy az orosz történelemben II. Sándor cár ellen hatszor elkövetett gyilkossági kísérlet egyike során, az egyik alkalommal itt is egy asztalos, egy bizonyos Makszim a kitervelő, akinek az itt ironikus anekdotává formált története és sorsa az egyik legékeesebb bizonyítéka annak, hogy Vodolazkin valóban a történelem során megvalósult események utánzatával tartja izgalomban az olvasóját. Ám egy nagyon lényeges, a befogadó számára a történet végére értelmet nyerő különbséggel: a forradalom elhozta „Fényes Jövő” (284.) ellenére a Sziget fejedelmi párja – szemben az orosz cári család tagjaival – mégis életben marad: „Hála a teremtőnek, őrangyalok kísérték a merénylőket, akik önfeláldozóan kivették a bombát a szerkezetekből, vagy korábban fölrobbantották őket. Angyali erők hatására remegett meg a merénylők keze, homokszemek hullottak a szemükbe. Sosem fogytak ki az ötletekből a harcosok, a gyilkosság újabb meg újabb módjait találták ki, ettől pedig – ne vegyék zokon az élenjárók – igazi gonosztevőké váltak. Idővel mégis enyhült ez a csapás” (158.).

Ám valóban csak idővel, mert a merényleteket megűszó, és a róluk szóló film forgatása ürügyén Párizsba száműzött uralkodó pár ezt követően még sokáig nem térhet vissza a Szigetre. Mégpedig ismét csak a 20. század véres történelmének bizonyos epizódjait anekdotikus módon elénk táró események miatt. Például amiatt, amikor a Fényes Jövő Őfelsége posztját – a szovjet parasztok kiéheztetésének idején – egy bizonyos Markel tölti be. A névvel – amely óhatatlanul eszünkbe juttathatja Merkel kancellárt és Macront – Vodolazkin egyfelől a szovjet történelem egyik legsúlyosabb epizódjára utal, másfelől – természetesen a szovjet vezető elkövette gonoszságokkal és bűnökkel össze nem mérhető módon – át is vezeti a befogadót az európai történelem jelenkorába, a hatalom mai működési mechanizmusának ábrázolásába. Azaz mindezzel a manapság dívó, korrupción alapuló országlás mikéntjét is érzékelteti.

Miközben arra is rávilágít, hogy mindebben a nép is bűnös, a nép is tehet arról, hogy milyen uralkodót enged meg magának. Amikor ugyanis Parfenyij a történet egy pontján vissza szeretné venni a Sziget felett az irányítást, a lakók többsége ebből nem kér, mert addigra már belesimul a korrump rendszerbe, s kényelmesebbnek érzik a rendszer kínálta anomáliákat annál az erkölcsös berendezkedésnél, amit Parfenyij és Kszenyija kínál. Azt a keresztény nézőpontot és világlátást utasítja vissza, melynek mentén a fejedelmi pár például nem megbünteti az ellene vétkező gonosztevőket, hanem megbocsát nekik. Ez történik az ellenük elsőként vétkező Leonyiddal, de a fent említett Makszim asztalossal is, akiről Kszenyija így nyilatkozik: „Bármilyen visszataszítónak is találtuk Makszimot, meg voltunk győződve arról, hogy az embernek mint Isten teremtményének az életét elvenni nem szabad. Nem mi adtuk neki az életet, nem is nekünk kell elvonnunk” (163.). Ezért, a gonosztette ellenére a fejedelmi pár nem csupán megkegyelmez, de keresztényi jóssággal és szeretettel viszonyul az ellenük vétkező merénylőhöz: „a személyzet más tagjaihoz hasonlóan neki is adtunk karácsonyi ajándékot, sőt, húsvéti csókot váltottunk vele” (uo.).

A gonoszságokkal, a népet kizsákmányoló uralkodókkal és az állandó csatározásokkal terhelt Sziget-történelem tehát minden, csak nem olyasvalami, ami ennek a metaforikus helynek – tehát az ember mérte időnek – a létjogosultságát alátámasztaná. Ha mindez így folytatódna, az emberiség és a történelme megérne a Végítéletre, amely egyébként a szüzsé végére egy vulkánkitörés veszélyével meg is közelíti a Szigetet és az ott lakókat. Ám hogy ez mégsem következik be, annak oka magának a gonosz léttel szemben a tisztaságot és jósságot képviselő fejedelmi párnak az örök létezése. Ők évszázadokon keresztül

minden nehézségen és gyötrelmen keresztülmenve szeplőtelenek maradnak – Kszenyija mindvégig szűz marad ebben a házasságban –, és mindvégig megőrzik az egymás iránti kikezdetetlen szerelmüket, illetve az alattvalóikkal való emberséges bánásmódjukat. Az ő létük igazolja – egy bibliai párhuzamot, Szodoma és Gomora megmenekülésének történetét is intertextuális helyzetbe hozva – a Sziget létjogosultságát, hiszen, ahogy annak idején Ábrahám épp az igaz városiakok jelenlétével igyekezett az Úr előtt igazolni a gonoszság uralta városok létjogosultságát, úgy a Végítélet felé közelítő Szigeten is felteszik a kérdést: „És ha nem akad köztünk három igaz ember, aki fölmegegy a Hegyre, és szól vele, füstbe és sötétségbe borul az életünk. És azon kezdünk töprengeni, hogy ki az a három igaz ember, aki beszélhet vele, és nem jut eszünkbe senki más, csak Parfenyij és Kszenyija. Nem találjuk a harmadik igaz embert, de emlékezetünkben tartjuk azt, hogy az Úr kész volt megkönyörülni Szodomán ötven igaz ember kedvéért. Abba is beleegyezett, hogy tízért is megkönyörül rajta, de sajnos annyi sem akadt. Merjük-e azt feltételezni, hogy tőlünk is elfogadnak kettőt három helyett?” (396.) Ezért, mindezt belátva, a szigetlakók végre visszavárják a fejedelmi párt, hogy ők menjenek fel a Hegyre, ők beszéljenek az Úrral, s akkor az ő igaz szavukra a Sziget nem csupán igazolva lesz, hanem – s az orosz címben szereplő *оправдание* szónak ez is az értelme – végre meg is igazul.

„Az én visszatérő hőseim, Parfenyij és Kszenyija – nyilatkozta Vodolazkin – olyan emberek, akik az egész népért képesek felelni, egyszerűen nincs más választásuk.”¹ S amíg vannak ilyen emberek körülöttünk – sugallja ezzel a szerző –, az összes gonoszsága, háborúskodása és embertelensége ellenére az emberiség – s az általa mért idő – fenn fog maradni. Csak az Úristen képes legyen felismerni és megkülönböztetni egymástól az igazakat és a gonoszokat.

¹ Részlet Marija Basmakova Vodolazkinnal készített interjújából. Lásd: <https://www.kommersant.ru/doc/4557923>

15

15 éves a

Kodály

KÖZPONT / CENTRE

okt
14
19⁰⁰

kodalykozpont.hu

gondolok *Felfelé* **STEFREM**

Közreműködik

DEVA

EFREMST

ZSOLNAY
ÖRÖKSÉGKEZELŐ
NKFT.

PÉCS

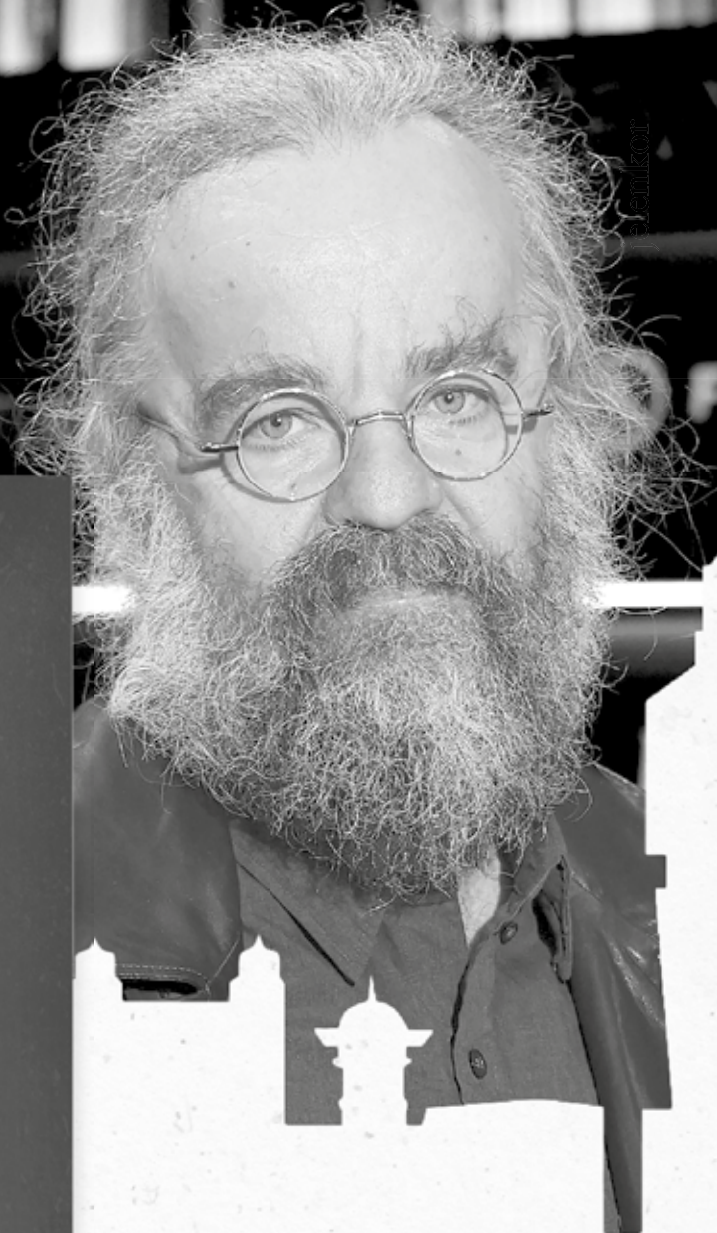
KULTÚRÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS
MINISZTERIUM

PÉCSI SÖR
PIVÁRIUM LASER

PAPPAS[★]
KALASZTERI 2017

MEGJELENT!

„Nem tudom neked megmagyarázni, mi történik, amikor valaki azt teszi, amit én tettem. De megszokod, hogy együtt élj ezzel is, mint akármilyen mással. Én tudom a legjobban, hogy mindenkinek, aki ölt, mészárolt, gyilkolt, erőszakolt ebben a háborúban, nyugodt lesz utána az álma. Traumájuk azoknak van, akik semmit sem tettek.”

Teljes körű nyomdai, reklámpari tervezés és kivitelezés

ÖN MEGÁLMODJA, MI KINYOMTATJUK!

www.nyomdaiotletek.hu

TÁMOGASSA

A JELENKOR FOLYÓIRATOT,

a kortárs magyar irodalom
meghatározó műhelyét!

Lapunk 1958 óta inspirálja és közli
a mindenkori kortárs magyar irodalmat.

Mások mellett Weöres Sándor, Mészöly Miklós, Csorba Győző,
Bertók László, Esterházy Péter, Nádas Péter, továbbá számos
fiatalabb hazai szerző írásainak adott otthont, miközben olvasók
generációit segítette az irodalmi tájékozódásban.

Folyóiratunk fennmaradásához szükség van az ön támogatására!
Ne hagyja, hogy a modern magyar irodalmi kultúra
egyik leghosszabb és legszebb története véget érjen!

Előfizetését vagy adományát a folyóiratot kiadó
közhasznú alapítványunk várja:

JELENKOR ALAPÍTVÁNY

7621 PÉCS, SZÉCHENYI TÉR 7–8.

SZÁMLASZÁM:

50800111-11164573